

**I 1870 var det
82 850 innbyggere
per tannlege
i Norge.**

«Førstereisgutt»

 JOSTEIN VAKSVIK

Jeg leste i vår et innlegg i Tidende. Det var skrevet av Carl Christian Blich, og tittelen var: «Hva gjør Norge så spesielt», med undertittel: «Om tannlegetettheten i Norden og enkelte andre land».

Artikkelen var illustrert med tabeller som viste antall pasienter per aktive tannlege i 2003 og i 2020. – Grovt sett lå tallene mellom 1 000 og 1 500.

Tankene mine gikk da tilbake til tidlig 1950-tall og til loven om folketannrøkta, som kom i 1949.

I 1870 var det 82 850 innbyggere per tannlege i Norge, mens i 1930, da jeg begynte å få tenner, hadde jeg hele 1 100 tannleger å velge mellom.

Jeg begynte å studere på Tannlegehøgskolen i Oslo i 1951, etter å ha gitt løfte om at jeg ville arbeide to år i offentlig tannrøkt etter avlagt eksamen. Dette var et tiltak for å avhjelpe tannlegemangelen i Nord-Norge – særlig i Troms og Finnmark. Vi kunne søke på ledige stillinger, men vi måtte ta den stillingen vi fikk tildelt.

Fire år senere, i 1955 – ferdig utdannet tannlege, tenkte jeg at skal jeg først nordover, hvorfor ikke reise så langt jeg kan komme. Nordkapp distriktstannlegestilling var ledig. Jeg var forlovet med en Oslo-jente, og nå bød det seg en anledning til å teste hvor langt hennes

kjærlighet til meg rakk. Da jeg spurte, fikk jeg ja på flekken. Hun ville bli med meg – så jeg søkte, og fikk stillingen.

Etter bryllup og sommerferie, satte vi oss på toget til Trondheim, og videre – fortsatt på statens bekostning - Hurtigrutens 1. klasse, med bevertning - til Honningsvåg.

Ankommet Honningsvåg, møtte vi på kaia, til min store glede, en erfaren kontorsøster. Hun sto der med kusk, hest og slede og ventet på oss. Vi fikk alt vårt beskjedne jordiske gods lastet opp på sleden, og det bar mot vårt fremtidige hjem, (og mitt kontor i samme bygning.)

10 år tidligere var kirken det eneste huset i Honningsvåg. Tyskerne valgte å brenne opp de andre før de reiste hjem. I 1955 var innbyggertallet allerede passert 5 000. Det sier seg selv, at både mangel på materialer og fagfolk gjorde at bygningsmassen bar preg av sekunda kvalitet – så også vårt hus. (Heldigvis fikk den neste tannlegen bedre bolig/kontor.)

Vi var trette, så etter å ha åpnet bare de nødvendige kasser for å få et liggeunderlag, gikk vi til sengs. Men vår første dag i Honningsvåg begynte ikke særlig lovende. Vi våknet av at telefonen ringte. Jeg visste ikke en gang hvor telefonen var, så jeg sprang opp i ørskå, og i farten trakk jeg på en fjøl, med en spiker som sto rett opp i luften. Heldigvis

var det helen som fikk ta støytten, så spikeren kom seg ikke så langt.

Oppringningen var fra distriktslegens kontor. Sykepleieren ringte og spurte om jeg kunne komme oppom å se til en jente som hadde skadet seg. Legen var sengeliggende, med høy feber. Etter å ha viklet en fille rundt foten, gikk jeg den korte veien opp til legens kontor. Der satt en mor med en åtte år gammel datter på fanget. Moren hadde viklet en klut rundt den ene handa til jenta. Da jeg fikk se handa, viste det seg at den hadde et langt, dypt kutt gjennom tommelens skinke. Jeg ble litt småskjelven, og spurte søster hva slags anestesimidler de hadde. Hun ropte opp til annen etasje, og fikk til svar fra sengen til en buldrende basstemme, at noen bedøvelse ikke var nødvendig. Barnet hadde heldigvis en sterk mor. Tannlegehøyskolen hadde ikke gitt meg

så veldig stor erfaring hverken som kirurg eller knuteknyter, men jeg tror jeg greide meg brukbart. Etter å ha pustet ut, satt jeg igjen med fornemmelsen av at mine arbeidsdager i Honningsvåg ikke ble helt sammenlignbare med de jeg hadde hatt på skolen.

I ettertid er jeg takknemlig for den erfaringen jeg fikk – med statens velsignelse – de to årene i Honningsvåg. Til nærmeste erfarne tannlege var det to Hurtigrute-stopp. Nærmeste kjevekirurg tror jeg en måtte til Bodø for å finne.

Jeg satt altså nå i Honningsvåg med ansvaret for $32 \times 5\,000 = 160\,000$ tenner. Rett nok var det ikke alle som hadde fått utlevert 32 tenner, og for mange var det hardbarka livet i nord så stridt, at ganske mange tenner bare hadde gitt opp. Men hovedgrunnene til den glisne tann-tett-heten i Finnmark var nok: Kosthold,

tannhygiene, økonomi – og mangel på tannleger i rimelig avstand fra bolig.

En distriktstannlege hadde en årlig arbeidstid på 1 800 timer – fordelt på 1 200 timer på fritt klientell, og 600 timer på betalende klientell. Vi kunne velge mellom fastlønn, eller en noe redusert fastlønn, mot å få en liten andel av det innbetalte beløp fra det betalende klientell. Årslønnen lå på mellom 28 000 og 30 000. Vi hadde hatt gode forhandlere. Jeg vil tro at nybegynnerlønnen til en lærer lå mellom 13 000 og 15.000. Men så steg lærerlønnen fort med erfaringstillegg.

Prognosemakerne for befolkningsveksten i Nordkapp kommune hadde nok bommet stort. Honningsvåg var satt opp med bare én tannlege, men etter folketallet skulle det ha vært to-tre. Behandlingen av fritt klientell lå langt

Kirurgiklinikken
tann - kjeve - ansiktskirurgi

Alt innen oral og kjevekirurgi. Implantatprotetikk

Tannlege
Tormod Krüger
spesialist i oral kirurgi
og oral medisin

Lege & tannlege
Helge Risheim
spesialist i oral kirurgi,
maxillofacial kirurgi,
og plastikkirurgi

Tannlege
Frode Øye
spesialist i oral kirurgi
og oral medisin

Lege & tannlege
Fredrik Platou Lindal
spesialist i maxillofacial
kirurgi

Tannlege
Hanne Gran Ohrvik
spesialist i oral protetikk

Tannlege
**Margareth Kristensen
Ottersen**
spesialist i kjeve- og
ansiktsradiologi

God
sommer!

www.kirurgiklinikken.no Tlf 23 36 80 00, post@kirurgiklinikken.nhn.no Kirkeveien 131, 0361 Oslo
sommerstengt fom 11. juli tom 4. august

Huset i Honningsvåg. Huset er en saga blott, nå. Men straks opp til venstre lå, og vel fortsatt ligger, Sykestuen. Vi bodde i annen etasje. I første etasje var det kontor pluss toalett/dusj, som vi delte med pasientene. Foto: privat.

etter planen, og for betalende klientell ble det stort sett bare tid til akutthjelp. Fra tidligere var det innarbeidet en rutine på at kl.12.00 hver dag, også lørdager, kunne pasienter møte opp for å få trukket tenner. Rekorden min på en slik økt var 67 tenner. Det er ikke et tall jeg er stolt av. Prosedyren var: Jeg tok inn en pasient, satte bedøvelse, og sendte pasienten på venteværelset, for så å få inn den neste til bedøvelse. Det var jo gjerne serieuuttrekninger. Folket var ikke bortskjemte. De var i det hele takknemlige bare for å få en time.

Jeg må nok tilstå – for å uttrykke meg i Kjell Aukrusts stil, at Distriktstannlegens kontor i Honningsvåg ikke var noe sted å oppsøke kl. 12.00 for sarte sjeler. (Til mitt forsvar må jeg jo si at det var gjort i beste mening – og for å få hjulpet flest mulig.)

Utstyret på klinikken var bra. Der var et eget rom med fullt tannteknisk utstyr. Jeg hadde jo hatt noe tannteknikeropp-læring på skolen, så det hendte at jeg kunne hjelpe en pasient i et knipetak. Nærmeste tanntekniker var i Hammerfest. Hardmetall diamantbor og vannspyling var ennå ikke kommet i vårt

sortiment, og det var snortrekk med ikke altfor mange omdreininger på boret. Stålborene var sløve etter første perforering av emaljen, og det luktet svidd.

En stor del av befolkningen hadde et relativt avslappet forhold til å gå delvis tannløse. Og å få trukket alle tennene i overkjeven i ganske ung alder, var ikke så uvanlig. Partielle proteser ble det ikke laget så mange av. Når en hadde trukket alla tennene i overkjeven, var de fleste innforstått med at en burde vente tre måneder før en gikk videre i prosessen, slik at en skulle slippe utgiftene til en rebasering av gebisset senere.

En fornøylig historie kan jeg vel fortelle, siden dette hendte for 70 år siden, hendelsen var ikke kjent da, og kan nok ikke spores nå.

Honningsvåg hadde en ny, flott fiskerfagskole, prangende på en knaus ved innløpet til havnen. Der skulle den årlige nyttårsfesten for påmeldte holdes. Min kone og jeg hadde sammen med et vennepar ordnet med barnepike, og meldt oss på. Men i kveldingen på nyttårsaften ringte fruene og sa hun måtte melde avbud, da hun hadde brukket en sentral fortann i overkjeven. Jeg hadde hatt henne som pasient, og ba henne stikke oppom med det samme. Det var som jeg trodde ingen stor katastrofe. Hun hadde en partiell protese, og det sto ikke lenge på å få ut rotstumpen, og så finne en passende tann på laboratoriet og føye den inn i den partielle protesen. Hun måtte nok presses litt for å bli med på festen, da bedøvelsen gjorde at overleppen bar preg av at hun kunne være snusbruker. Men det ble en hyggelig fest som varte til langt utpå

morrakvisten. Så startet den da heller ikke før foreldre som hadde større barn, hadde ønsket barna godt nyttår ved midnatt.

Fastlandsforbindelsen var fortsatt langt i det blå, men veien til Nordkapp-platået kom i 1956. Så da ble det slutt på at Hurtigruta ankret opp i Hornvika, og ligge der mens turistene klatret opp på platået. Nå gikk de av i Honningsvåg og tok buss til Platået. Privatbiler tror jeg ikke fantes, og kanskje bare en drosje. Først 12 år etter krigens slutt kunne en få kjøpt en Volvo PV uten at en yrkesmessig hadde bruk for bil. Myndighetene holdt hardt på valutaen for å bygge opp igjen landet. Jeg fikk tatt sertifikat i Honningsvåg. Vegkryss og trafikkskilt var det vanskelig å finne, og mulighetene for å finne bakke-startgrop var heller ikke så store, så den praktiske prøven var ganske enkel.

Jeg minnes fortsatt våre to år i Honningsvåg med stor glede. Selv om tannlegen i Honningsvåg på den tiden langt fra bare var rangert som en vanlig

mann i gata, så var det lett å bli kjent med folk, og vi fikk fort gode venner.

Mine foreldre, og mine svigerforeldre kom opp til barnedåp – og de fikk oppleve 14 døgn med full sol, natt og dag – og i tillegg svartstilt hav. Jeg vil tro at det fortsatt snakkes om disse fantastiske 14 døgnene i Honningsvåg.

PS: Et lite skår i gleden er nok tanken på at jeg gjennom disse to årene i Honningsvåg ble skyldig i at stedets innbyggere ble frarøvet ca. 5 000 tenner. (Heldigvis står det visst ikke noe i straffeloven om dét.)

PPS: Jeg kan også ta med noen fagfakta: I min toårsperiode i Honningsvåg leverte jeg: 24 helsett proteser, 86 proteser oppe eller nede. Antall fylte flater = 7 670. Antall kroner = 15 (var luksus). Til slutt tar jeg med en gladmelding: Blant barn 7–18 år var 12 totalt kariesfrie – av totalt ca. 800.

TANNLEGENES
GJENSIDIGE
SYKEAVBRUDDSKASSE

www.sykeavbruddskassen.no

TGS – forsikringsselskap for medlemmer av Den Norske Tannlegeforening

